

# СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 45.

У НОВОМ САДУ 5. НОВЕМБРА 1887.

ГОД. III.



МИЛКА ТРНИНА,  
ПЕВАЧИЦА.

У  
Н  
И  
В  
Е  
Р  
З  
И  
Т  
Е  
Т  
С  
К  
А  
Б  
И  
Б  
Л  
И  
О  
Т  
Е  
К  
А

WWW.UNILIB.RS

## БУРА У ЗАВЕТРИНИ.

Н О В Е Л А И З С Л О В А Ч К О Г А Ж И В О Т А.  
 НАПИСАО СВЕТОЗАР ХУРБАН ВАЈАНСКИ.

(Наставак.)

## III.

— Ја вас не трпим, господине Ернесте, — почела Јерма да чита своју придику свом рођаку. Очи јој севају.

— Ја и опет велим, да те волим, готово да полудим, Јерма, ма да се ти моташ с оним ђаволом тамо по пољу.

— Наш је учитељ поштен, разуман човек. Он има пред собом мету, лепу мету.

— Да броји цепенацие и да вуче за звоно.

— А ви ни то не радите. Од вас човек слуша само сплетке. Ја вам забрањујем, да пујдате пее на људе. То је дивљаштво, и показује само, да имате зло срце.

То рече Јерма вишим гласом. Како јој красно звони глас!

Уђе госпођа Ореховљанска, а с њом пљусну и мирис парфима. Кад дозна, чега ради се ово двоје копкају, расрди се на кћер.

— Ти си прави адвокат сељачких дроњака. Мрзи ме већ, којим начином говориш са сељацима. Данас си заслужила казан. У твоју собу, Јерма! До довече да се ниси макла. — Рече то Ореховљанска љутито.

Јерма оде у свој преклад. Тамо лежи још цвеће од јучер, ама увехло, па не мирише. Села Јерма на диван, па пође да плаче са свег срца. Дало јој се на жао, што је мати на њу тако гневна и тврда према њој. И она има материну енерџију, али меко срце. Сву горчину изли на Ернеста, а њега јој мати и свет наменили за мужа. Ено, на столу леже дарови од њега: од порцелана аморчићи, махалица ишарана разном машћу, споменица (албум) и Петефијеве песме у дивну црвену повезу. Јерма дохвати све то, па баци међу стареж. Увехло цвеће пак метне у стакленицу (чашу) на сто за чешљање. И беше сама у себи задовољна том осветом. Би јој лакше. Да је ту Мраз, њему би се ижалила. Овако нема коме.

— Като! — викну кроз отворена врата.

Стара служавка дотрча.

— Шта ти је, голубице моја? — одазва се добра старица. — Та ти си ми плакала, душо!

— Причај ми штогод! Причај ми, Като, оно о златокоси.

— Јух терету, та, како да ми не плачеш, дете моје! — пљесну се Ката од чуда, завирујући у стакленицу на столу. — Сврачја нога (цвет) у чаши! А сврачја нога значи жалост и бол. Таки да си је бацила!

— Не, Като. Ја хоћу бол, ја хоћу жалост. Хајде приповедај ми!

Вечерње сунце пало на девојачки прозор. Ката села код дивана, па пође да приповеда. Приповеда, а не муца нити застаје. Кад би баш и застала, да мисли, шта је даље, Јерма би је испомогла, јер зна ту причу већ и на изуст. Па опет пази и слуша. И страх је хвата, и на послетку се обрадова, као да први пут слуша, кад златокоса девојка\*) победи.

Беше већ помрчина, кад пред Јерминим вратима запушта свилена хаљина. Уђе Ореховљанска.

Ката оде.

Мати седне на диван, да дохвати бео рубац. Сузе потекеше.

— Ти не посла, да молиш увређену матер, Јерма! Мене боли, кћерко; ти ме не слушаш. Шта значи та твоја тврдоглавост? Размисли, шта радиш. Како се можеш понижавати, па да изобличиш наш дом? Сам Кленер је увређен с твога понашања. Сељакуше се вуку за тобом. А кад се отерају, ти се срдеш и свађаш се. Призиваш у кућу сеоскога учитеља, који није вредан, да пређе ни прага нашег. Не само да је учитељ, већ, говори отац да је пансловен, издајица. Видиш, да удиш себи твојим плебејским ђудима.

— Али, мати, не могу звати барона, да ми удеси гласовир.

— Није о том реч, него како се понашаш према њему. Каже Жан, да си ону црквењакову девојчицу пољубила у чело. Је л то за нашу јединицу?

Неста суза, а јед се осу с речима госпође баронице.

Јерми да пукне срце. Жалост матерња јој изби оружје из руку. Поста повољна и мекша. Пољуби матер у руку, па је оде молити за опрштење, ако и није знала ни за какву своју погрешку, осим што је ражалостила матер.

Ореховљанска уста и изведе кћер своју из затвора. Наста мир у кући.

Јерма наместила косу. И цело је вече слушала Ернестове речи.

Кад ће поћи, ухвати је он за руку.

— Ноћ је тако дивна, месечина као дан, ходи, Јерма, на рибњак.

Јерма се даде одвести рибњаку.

Ернест скочи у чун и пружи јој руку.

Младенци се одбине од обале. Чун се навезе па

\*) Народна словачка приповетка.

У  
Н  
И  
В  
Е  
Р  
З  
И  
Т  
Е  
Т  
С  
К  
А  
Б  
И  
Б  
Л  
И  
О  
Т  
Е  
К  
А

тихо огледало. Око весла се пођоше ширити кругови по води.

Близу филагорије преста Ернест да весла.

— Ернесте, пази! — зачу се глас Ореховљанскога с обале. — Чун се може лако преврнути.

— Немајте бриге, стриче! — одговори Кленер, а глас му узе дрхтати, па настави тихо: — Јерма, већ је време, да нас двоје знамо, на чему смо. Теби није тајна, за што ја долазим у ову заветрину. У овој словачкој дивљини расте красна ружа. То си ти, Јерма! Моји родитељи желе, да се ја оженим, а то је жеља њихова живота на измаку.

Кленер заћута.

Јерми паде на памет догађај онај са псом и Маром. Гроза прође мирисним, рујним телом девојчевим.

— Али на што да мерим речи? Ја те љубим, Јерма. Испред града ме вуче твоја лепота у пусте Ореховљане. Хајде са мном у живот из овог мртвила.

Паде момак на колена пред Јермом, па је дохвати за облу ручицу.

Срце у девојчета закуца гласно. Она, до душе, осећаше, шта хоће Кленер код њих; али јој се предеси на љубавној изјави првој у животу. Поли је крв по образима, било силно заигра.

— Хајд'мо на обалу! — рече на један мах Јерма у страху.

— Само кад ми одговориш, душо моја, моја мила Јерма.

Чун удари о степеницу филагорије на сред рибањака. Треска зашупта.

Јерма искочи из чуна на поље. Чун се одби. И она се сама обре на степеници. Утрчи у филагорију. Ту падне на колена и обори главу. Гори јој рука, где је Ернест ухватио. Никада није тако што осећала. Дође јој пред очи озбиљно лице Мате Мраза.

— Немој да се тако шалиш, — кори је Ернест, а стао с чуном до степеница. Глас му беше одлучан.

Јерма дође к себи и врати се у чун.

— Кући, децо! — викну с обале Ореховљански. Хоће да спава.

Док длан о длан и чун се нађе уз обалу. Ернест изведе Јерму из чуна, држећи је око појаса.

Целу ту ноћ Јерма не склопи ока.

У јутро рано дође јој мати, па јој јави, да је Ернест проси. Стара се тешила просидбом том. Удаја ће, као мисли, бити лек плебејској болести Јерминој. Кленер је властеличић, *chevalier*. Шта да се још чека!

Јерму није то изненадило. И опет је побледила. Велике јој очи изгубише сјај. Просте детињске црте се постарише. Сакри главу у бело узглавље, а дуге вितिце спустише се низ одар! Тихо се заплака.

Мати се теши. Мисли, све је добро. Оде и посла оца.

— Јермице, јавио ти се младожења, — рече стари нежно. — Противу њега ми немамо ништа Чекамо само још да ти кажеш: „Хоћу“... Но, но, Јерма; што плачеш? Буди ти паметна. Та, ви се познајете већ од детињства. Овај се плача!

И стари метне своју руку кћери на главу.

Она ухвати његову и ватрено је пољуби.

— Ех, чему то, Јерма! Умири се!

И Ореховљански се пожури на поље. Није никад био пријатељ сентименталности.

Пред душом Јермином спустио се мрак. Она не зна излаза. Не познаје себе, своје срце. Ум јој не беше тако прекаљен, да би могла да створи своју вољу. Нема још своје воље нити моћи штети или не штети. Образовање телесно не корача увек с образовањем душевним. Ернестово питање је дошло рано. Јерма беше још безазлена. Кленерова изјава поруши јој мир девичанских снова.

— Като! — викну Јерма старој даји, — метни ми руку на чело.

Ката послуша.

— Хладна ти је глава, злато моје. Очи су ти мутне. Ох, боже мој! Страшно си ваљда снивала. Лежала си на левој страни. Не слушаш твоју стару дају. Морам ти скинути липова цвета с црим бибером. И хладан лист ћу ти превити на чело, голубице моја.

— Отвори прозор, Като.

— Боже сахрани и сачувај. Хладан је то јутрос ветар, а ти си ми лако обучена.

— Отвори, кад ти кажем, — понови Јерма жешће.

— Па добро, душо, добро; али то није здраво.

— После ручка ћеш отићи господину учитељу. Рећи ћеш му, да га чекам за рибањак под великом липом. Не реци никому ништа о томе. Хоћу да будем с њим сама.

— По заповести, по заповести! Господин учитељ су разуман човек, познају сваку травку. Имају и у стаклу пилуле за лек. Многе су већ извидали у селу. А шта ми тебе боли, анђеле мој? Протискује ли те у прсима?

— Не говори толико, боли ме глава. Иди, не оклевај.

— Ћутаћу као гроб! Како бих се ја избрљала!

— Остави ме саму, Като, — рече Јерма и покри рукама лице.

Баба изађе. На пољу озбиљно задрма главом. Па онда се окрену и метну ухо на кључаоницу.

У соби тишина. Јако старици, јер је никад није још тако видела. У кухини скуха крадом лекове. Па кад буду готови, прекрсти лончић и прочита оченаш.

## О КНЕЗУ ЛАЗАРУ.

РАСПРАВЉА И РУВАРАЦ.

(Наставак.)

V.

У летописима нашим последње редакције каже се:  
„**к њ лѣто 6889. = 1381.** оуби херени зитомир тоурице на доубравнице.

„**к њ лѣто 6894. = 1386.** помрѣе слыц: по кьсен земли, генкзр 1.

„Тожде лѣто прии царь моурать пловдинь и дроуге градове и пькии бьлгарскоу землю.

„**к њ лѣто 6895. = 1387.** повѣже царь моурать испредь кнезд лазара оть пловдинка ш топлице.

„**к њ лѣто 6897. = 1389.** бысть съинтию и сьржеию на Косовоу, и т. д. (Летопис М. С. књ. XII. 50; Гласник I. 166; XI. 149.; LXIII. 48.)

У старијим и бољим Летописима пак пише:

1. **к њ лѣто 6889.** оуби Црепъ и витомиръ Тоурке на Доубравници, Дек. 25. (Starine VI. 20); Anno 6889. Zrep et Vitomir Turcis attulere cladem ad Dubraviziam (Arkiv III. 15.); — „оуби Црепъ витомиръ“ (Starine IX. 79; Григоровић 51.) а даље као у VI. књизи Старица; — **к њ лѣто 6889.** бысть Цреповъ бон на Доубравницѣ (Jagić стр. 94.)

О боју том Цреповом с Турци на Дубравници дне 24. дек. 6889. дакле 1380. г. од р. Хр. нема нигде више спомена. Црепа помиње кнез Лазар у Раваничкој хрисовуљи од г. 1381.: „**книограде насадихъ и дрзге кзпихъ з Црепа и Югда**“; и још у потврдници патријарха Арсенија Чрнојевића (Лет. М. С. за 1848. I.) спомиње се „**Цреповъ киноградъ**“:

У листини монахиње Јевђеније и синова јој од г. 1395. каже се: „и оу **Дзвѣрквице** село Богослава и т. д. а пред тим се помиње **Топлицѣ** а за тим **Дубочица** (Гл. XXIV. 272. и 273.)

2. Други податак обичних наших летописа, по ком је цар Мурат г. 1386. примио Пловдин (Филипопољ) и друге градове, мене се овде не тиче а и не вреди да се на њ обазрем, јер се зна, да су Турци примили Пловдин много пре г. 1386.

Место тога стоји у старијим летописима: „**к њ лѣто 6893. = 1386.** исходи Моурать царь на кнезд и прии Нишь (Starine VI. I. с.) Исто тако и у „Starine“ IX. I. с. но с додатком: „и врати се опетъ оть Пловдинка.“ А Бранковићев Летопис (Arkiv III. 15.) има: „Anno 6894 exit Murath ad Plotschnik et occupat Nissam urbem.“

Но ко зна и ко може рећи, која је од тих верзија тачна и исправна, то јест: да ли је цар Мурат најпре дошао с војском до Плочника у Топлици па се отуд испред кнеза Лазара повукао и освојио Ниш или је најпре, и то г. 1386., освојио Ниш па

је следеће г. 1387. дошао до Плочника и отуд се испред кнеза Лазара натраг повукао?

Рајић пише (III. гл. V. §. 1. стр. 41.): „Приликом (цара Мурата) сретнах Лазаръ съ Сервскими полками при Топлицѣ и Пловдинѣ на рѣцѣ Ситницѣ около некаго Пазара, помощію Божию изки и разсына ковиство его, самъ же Муратъ едва вътомъ спасеся, по свидѣтельству нашихъ писателей л. г. 1387.“ И Енгел је на то место свратио пажњу својих читалаца на стр. 340. у ноти м. „Daher die Nachricht bei den Serwiern, dass Lazar den Murat (1387. richtiger 1386.) bey Novibazar am Sitnitzfluss, zwischen Teplitza und Plotschnik, geschlagen habe. Raitsch III. 39.“

Рачки узевши с Хамером, да је Ниш г. 1375. Турком у руке пао, комбиновао је, или ти управо збркао је податак обичних српских летописа под г. 1387. с поразом турске војске у Босни, о ком турски извори а по њима и Хамер (I. 201.) и Цинкајзен (I. 250.) причају.

„А шта може братска заједница — пише г. Рачки — и проти већој сили, показа побједа, коју је здружена српска и босанска војска год. 1387. стекла код Плочника на Топлици (близу Куршумља у Старој Србији) над турском војском од 20.000 момака, од којих једва петина живу главу изнесе. (Ср. Hammer, Gesch. des osm. Reiches I. 171.) Домаћи летописац ову победу у кратко забиљежи: „**к лѣто 6895. = 1387.** повѣже царь Моурать испредь кнезд Лазара оть Пловдинка на Топлицѣ.“ Шаф. Летоп. стр. 74. Гл. I. 149.

И Константин Јиречек у Историји Бугара (руски превод стр. 443.) прихватио је поменути збрку г. Рачкога, но што се „српскога Ниша“ тиче, ставио је освојење његово по српским летописима у г. 1386., примећујући уз то, да је г. 1375. у турским изворима (Zinkeisen I. 230.) већ из топографских разлога сумњива, јер тешко да би се Турци могли одржати у Нишу не имајући у својим рукама Средства (Софију), који је, као што се узима, год. 1382. заузет.

И ту хронолошку исправку Јиречкову скупа с поменутом збрком прихватили су и најновији немачки историчари а на име Херцберг у „Gesch. der Byzantiner u. des osm. Reiches“ (Berlin 1883.) стр. 504., и А. Хубер у „Geschichte Oesterreichs II. 347.“

Противу г. 1386. односно против тога, да је Ниш те године Турком у руке пао, немам шта приметити; но што позни турски повесници о освојењу

Ниша и последицама тога освојења казују, то, па ни писма о том догађају у Феридуновом зборнику (в. у Гласнику XI. стр. 119.—124.; ср. Хамера IX. стр. 337.), која нису ништа друго по стилистичка вежбања, писана по турским причама, не заслужује никакве вере.

На поменути горе пораз Турака у Босни пре ће се односити онај податак у Дубровачким летописима, који гласи: „1388 Adì 27. Agosto furono rotti li Turchi in Bosna in Belecìa per li Bosnesi per Voevoda Vuchovich, lo qual haveva lanze 1700. Et di Turche fu Voevoda Scan (Annali cor. Sciam, a то је Шајин или Шахин) Basca con lanze 20 mila, et pochi Turchi sono scampati vivi in suo paese.“ (Mon. spect. hist. Slav. meridional. Vol. XIV. Scriptores, Vol. I. Zagrabiae 1883. p. 48.) И Орбин (стр. 380.) помиње пораз тај Турака у Босни код Билећа. Шахин-паша, који се ту спомиње, биће онај исти Шахин Турчин, ком је по млетачким листинама Ђурађ Срацимировић Балшић мало доцније уступио био град Скадар а после опет од њега отео.

Но пораз тај турске војске у Босни, о ком турски повесници причају и који Дубровачки летописац и Орбин помињу, није зацело имао на уму српски летописац бележећи: „въ лѣто 6895. = 1387. побѣже цар мурат испред кнеза лазара от плочника на топлици“ те се човек невољно и горко насмејати мора читајући н. пр. у Јиречковој Историји Бугара на стр. 443., како су: „при Плочникѣ на Топлицѣ соединные Босняки и Сербы нанесли Османамъ такое поражение, что едва пятая часть избѣгла смерти или плѣна (1387.) ето была первая и послѣдняя побѣда юго-славянској конфедерацији надъ азиатскими пришельцами. Радость обляла весь полуостровъ, — „непреодолимый побѣдитель въ священной борьбѣ“ (гази) былъ пораженъ. Шишманъ тогда уже не замедилъ открытъ объявить себя союзникомъ Сербовъ итд. итд.

У житијама кнеза Лазара нема из последњег одсека живота његова (од год. 1380.—1389.) ништа, исто тако нема ништа о том у грчких писаца: Халкокондила, Францеса и Дуке; угарске кронике и не спомињу кнеза Лазара; с Млечанима није кнез Лазар имао посла те с тога нема ни помена о њему у њиховим листинама; с Дубровником морао је кнез Лазар имати сношаја, но осим повеље Лазарева од г. 1387., којом је потврдио Дубровчанима протагме и законе, које су имали у прве госпоре српске и цара Стефана, није се скоро ништа сачувало или бар није до данас на свет изнесено из архиве Дубровачке, чим би се посве тавни одсек времена у животу Лазареву колико толико осветлити могао. Остају нам дакле српски летописи и турски повес-

нички извори. Но бедни летописи српски скоро ништа не расветљују, а турски повесници из XVI. века саопштавају о збитијама у XIV. веку више приче и скаске, него ли праву повест и с тога се и не зна ништа извесно о првим сукобима кнеза Лазара с турским царем Муратом и да ли је доиста кнез Лазар услед пада града Ниша постао клетвеник цару Мурату.

Да се окренемо на другу страну.

Мајков пише на стр. 93., да је Лазар по смрти Лудовика краља угарског, опет освојио Мачву с Београдом. „А домаћи србски летописи приповедају — вели Рачки у Раду југосл. акад. II. стр. 88. — да је кнез Лазар покоривши домаће противнике своје те учврстивши свој престол разорио Београд, како се Угри не би ондје угњездили, и да је освојио Мачву.“

Но у правим и чистим српским летописима нема ни помена о том, да је кнез Лазар разорио Београд и освојио Мачву: једини Орбин зна за то и из Орбина прешла је вест та непосредно или посредно, то јест преко Бранковићеве кронике, и у оне родослове или летописе (у Гласнику V. и XXI.), које Рачки у ноти на поменутој страни помиње.

Дотично место у Орбиновој Историји на страни 312. гласи: „Ma morto Re Ludovico subito si fece (Conte Lazaro) padrone del Castello di Belgradi fabricato dal detto re su l' Danubio nel tempo dell' Imperadore Stefano (a 1343.) e lo ruino fin ai fondamenti, et occupo etianadio Mazova, ch'era a i confini di Ungaria et tutto il paese confinante col fiume Sava et con San Demetrio in Sriemo“. Дифрен (с. V. §. I. p. 65.) није добро разумео те је погрешно изложио то место у Орбину, а наиме место да каже, да је кнез Лазар заузео Мачву и сву Посавину, коју река Сава дели од Срема, написао је он: — „insuper regione, quae inter Savum et Sanctum Demetrium in Sirmiensi argo sita est, occupata“.

Једини дакле Орбин каже, да је кнез Лазар, који је за живота краља угарског Лауша био веран клетвеник његов, после смрти његове (год. 1382.) разорио из темеља Београд (град) и освојио Мачву. По на то је већ Гебхарди (III. p. 676. Note a) приметио: „Mir kommt diese Nachricht sehr zweifelhaft vor“.

Последњих година краља Лауша а наиме од год. 1376.—1382. био је Мачвански бан Јован или Иванш Хорват; у неколико листина од год. 1382. спомиње се као бан Мачвански Paulus de Lizko, а од 5. фебр. 1383. и још 28. фебр. 1385. био је Мачвански бан Стефан, син Филипа Корођског (Stephanus, filius Philippi de Korog). Но међутим неки незадовољни с владавином женском властели устану, те у Угарској букне грађански рат, и у том поме-

пути Иваниш и брат му Ладислав Хорват овладају бановином Мачванском (на крају 1385. или у почетку 1386. год.). Речени Стефан Корођски потуче устанике и истера из Мачванске бановине — „Banatu de eodem expulit et effugavit et castra regalia Butva, Kulpen et Nandurfeyerwar (т. ј. и три краљева града: Битву, Купиново и *Београд*) nunciata, expugnando et reobtinendo earundem reginalium majestatum ditioni reanectere maluit toto nisu<sup>4</sup>“, као што пише у листини краља Жигмунда (Fejer X. V. 1. 415.).

Но не прође много времена, а устаници завладају опет и — у *Мачви* „— et Banatus Machoviensem et Zevriensem (Северински) simul cum castris in eisdem habitis eorum ditioni et regimini subjugarunt (Fejer X. 3. 311.). Године 1387. постављен је за бана Мачванског Никола, син убијеног од устаника год. 1386. палатина Николе Горјанскога, који је имао задатак, да очисти бановину од устаника и да сузбија нападаје Срба (Rascienses) на своју бановину. У редовима усташким биле су г. 1387. и српске чете.

Године 1389. у месецу фебруару кренуо је краљ Жигмунд војску на кнеза Лазара, „јер се одметнуо од Угарске и нападао на њене покрајине“. Но до ратног сукоба тада не дође, јер Лазара је, као што се у две листине краља Жигмунда спомиње, (Fejer X. 4. р. 664. и Codex d. patrius VII. 436.) тадашњи бан Мачвански, поменути Никола Горјански, зет Лазарев, склонио и приволео, да обнови старе обвезе према круни и краљу угарском (в. у Раду југосл. Акад. III. 87—89.; Huber A. Die Gefangennehmung der König. Elisabeth u. Maria von Ungarn. Wien 1885.)

Разборити читалац може према тима податцима, црпљенима из листина, лако пресудити, колико вере заслужује истакнуто казивање Орбиново о разорењу Београда и освојењу Мачве кнезом Лазаром.

Но ако кнез Лазар није био господар Мачви ни за жива краља Лауша ни после смрти његове, како је онда могао он записати задужбини својој, манастиру Раваници, више села у *Мачви* и *Битви*? У хрисовуљи својој пише он: „**И еце приложи господство ми оу мауки село подгорниц, село поповце и т. д. — И еце приложи господство ми з битвк село твробо, село михоакк, и т. д.**

Ако се дакле из те хрисовуље кнеза Лазара од године 1381. мора извести, да је тада, дакле још за жива краља Лауша, кнез Лазар био господар Мачви, онда је Иван Хорват, који се у две листине од г. 1381. помиње као Мачвански бан, био бан без бановине и онда се у опште из помињања Мачванских банова у листинама угарских краљева не може са сигурношћу закључивати и на фактично постојање Мачванске бановине.

Но кнез Лазар *могао је и не бити* господар Мачве и опет као веран клетвеник угарског краља Лауша имати поседа у Мачви и то услед даровања краљевотога, као што су гдекоји од босанских краљева силом таквих краљевских донација држали читаве жупаније и градове у краљевини Угарској са селима, која су им припадала. И од тих дарованих му у Мачви и Битви села *могао је* он гдекоја и приложити задужбини својој. Но извађање из просте могућности не вреди и ја морам признати, да хрисовуљу кнеза Лазара од год. 1381., којом он као земље господар прилаже и записује задужбини својој села у *Мачви* и *Битви*, не могу довести у склад с непрекидним постојањем угарске бановине у Мачви од год. 1372.—1389., које се изводи из листина угарских краљева, односно из помињања Мачванских банова у тим листинама од год. 1372.—1389.

(Наставиће се.)

## СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ У ЈЕВРОПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ.\*)

ОД ЛУКЕ ПОПОВИЋА, ПАРОХА У ПАНЧЕВУ.



ве благо и сва драгоценост песничког дара и песничке вештине лежи у нашим народним песмама, које су, потекавши непосредно из народа, а задахнуте духом народним, чистом и непомућеном свешћу народном, задржале се ето вековима у памтењу његовом. И како се данашњим даном најодличнији песнички умотвори старих и нових културних народа на разне језике превађају и препевавају, тако се не моглоше ни крајни песнички умотвори нашег народа сакрити испред очију страног и ученог света, а да својом песничком лепотом и вештином не изазову на се пажњу и љубави.

Лепота наших народних песама знала је загрејати срце хладнокрвног и поноситог *Енглеца*, као и ученога *Немца*; народна песма наша усхитила је како ватреног *Талијана*, тако и разнеженог *Француза*; она је задивила сродну нам браћу *Русе* и *Чехе*; песми нашој дивили се и *Мађари*, а често се пута песмом народном заносио и душманин *Турчин*.

Нека ми је допуштено да с неколико речи поменем, ко су били они, који су стран свет с нашом народном песмом упознали, а тиме име и понос српски и пред страним светом уздигли.

Хваљени песник и књижевник далматински Пе-

\*) По „Slav Bl.“ с допунама из разних извора.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

тар Хекторовић Хваранин (рођ. 1486. † 1572) беше први, по томе и најстарији, који нам је неколико народних песама забележио. Ако и не беше тада у обичају, да властела, која је са крви своје поносита била, силази у народ и с народом се разговара, ипак је он, не осврћући се на то, сишао у народ, проучавао му живот и обичаје његове, и бележио из уста његових песме, што их је у разним приликама слушао. Али, да би зар своме укусу угоднио и свој начин посматрања задовољио, Хекторовић је много што шта на њима мењао и изостављао, тако, да је многима и тип народни збрисао.

Хекторовић умре и остави након себе плодове свога заиста многогодишњег труда и рада у рукопису. После њега не нађе се нико, који би се заузео, да непознато и још растурено благо појезије народне скупи, и да му у народној књижевности достојно и заслужено место уготови. Тек почетком деветнаестог века окрене се ствар на боље. Године 1806. позове Лукијан Мушицки, потоњи песник-владика, омладину гимназијску, да пође и зађе по народу, да прикупља песме народне, те да му их скупљене и преписане преда. У то доба учио се књизи и млађани Вук Ст. Караџић, и он је био једини, који је достојно појмио замисао свога учитеља. На позив Мушицкога пропутовао је Вук своју отаџбину. Неуморним трудом и неописаном ревношћу скупљао је он песме народне онако, како их је из уста народних слушао и већ године 1814. преда први део своје збирке у штампу. То су биле јуначке и љубавне песме. И ако се Вук у своје послуживања очекивања пожурио, ипак га је талијански опат Фортис преестигао; јер пре нег што је први део Вукове збирке света угледао, издао је Фортис на талијанском језику песму народну о љуби Асан-аге. Овим преводом послужило се доцније славни немачки песник Гете, и превео је ту песму на немачки језик. Сва Јевропа у оно доба дивила се и чудила лепоти песме ове, и ако је она, у сравању с осталим нашим народним песмама, тек од средње вредности.

Похвала, којом је изображени свет јевропски речену песму поздравео с једне, а побуде Мушицкога и Копитара с друге стране, нагонише напослетку Вука, те поново пође да прикупља песме народне. Од села до села, од града до града, од колибе до колибе, путовао је неуморни скупљач, па је ипак признати морао, да доста богатом збирком својом још ни у полак није богатство народне појезије истрапео.

Лена и богата збирка Вукова прокрчила је пут нашим народним песмама, те их почну на јевропске језике преводити. Први преводиоци преводише или оне, које су биле онајлакше, или оне, које су по-

највише њиховом укусу годиле, без обзира на то, да ли је материја тих песама народна или дидактична. Тек доцнији преводиоци, који боље и темељније језик научише и који се с народним обичајима, као и с историјом народном, боље упознаше, отпочеше народне песме верније и боље преводити.

Као што смо већ поменули, опат Фортис упознао је талијански народ с нашом народном песмом о љуби Асан-аге, коју је 1774. године, с талијанским преводом у прози, у делу своме: „*Viaggio in Dalmatia*“ издао. Бољим знањем и већом вештином превађао је наше народне песме на талијански језик слављени песник талијански *Томазео*. У делу своме: „*Canti popolari illirici*“ превео је Томазео вештачки неколико одабраних песама народних, а неке и од наших најбољих песника. Критика је песме ове похвално пропратила, замеривши Томазеоу једино наслов: „илирски.“ У новије доба заслужује достојна помена на овоме пољу *Петар Касандрић*, који је једанаест народних песама наших красно заоденуо у талијанско рухо, и издао их у књизи својој: „*Canti popolari epici Serbi. Versione metrica di Petro Kassandra (Zara MDCCCLXXXIV.)*“ Превод је овај по мњењу стручњака од свију досадањих на талијанском језику најбољи и највернији. Касандрић је превод извео метром наших песама, десетерцем, који је докле у Талијана био непознат. У најновије доба преводи наше народне песме на талијански језик гласовити *Марко Ан. Канини*. У монументалном делу своме: „*Il libro del amore. Poesie italiane raccolte e straniere, raccolte e tradotte da Marco Antonio Canini*“, Venezia 1885. (стр. 518—520), у којем је превео и препевао песме скоро свију народа, налазе се по неки одломци наших народних песама, а поред ових песме Бранкове, Змајеве и Миленкове. На књижевницима је нашим, који су језику талијанском вични, да о преводу овом суд свој изреку; ми овде просто помињемо и бележимо.

Још у већој мери, него Талијани, упознали се с нашим народним песмама космополите у литератури — *Немци*. *Хердер*, *Јаков Грим* (превео и издао 1818. год. на немачком језику 18 народних песама) а нарочито славни и велики песник немачки *Гете*, — који је за наше народне љубавне песме рекао: „*Die Liebeslieder sind von der grössten Schönheit*“ — обратили су у образованог света пажњу на наше народне песме, које се тада читале од царскога двора па до просте колибе. Гете је превео с талијанског — по Фортису — песму о љуби Асан-аге, и није се могао довољно нахвалити те песме; а за песму „Зидање Скадра“ изразио се: „да је то најнежнија песма свију времена и свију народа.“

Примером Гетеовим пошла је *Лујза Јакоб*, која

је бавећи се дуже време у Русији, научила словенске језике, те је и један део народних песама из Вукове збирке превела и издала у две свеске 1825. и 1826. године под псеудонимом *Талви* (а то су почетна писмена целог јој имена *Т*(ерезија) *А*(лбертина) *Л*(ујза) *Ф*(он) *Л*(акоб)). Превод ових песама, као и саму им садржину, приказао је Гете у свом „*Kunst und Alterthum*“ у најпохвалније; а учени Немац *В. Милер*, читајући песме гђе Талвије, рекао је: „*као што први поглед у какву нову, леуу и богату земљу мрнарa усхићује, тако поздравља иријатељ правог песничтва те српске песме*“. (Јавор, 1881. бр. 2.)

Потпунију и разноврснију збирку наших народних песама, него што је у гђе Талвије, превео је лепом вештином на немачки језик књижевник и песник немачки *Вилхелм Герхард*, и отштампао у књизи: „*Wila*“, *Serbische Volkslieder und Heldenmärchen*, у две књиге, 1828. године. Песме ове посветио је Гете-у. Гете је песме ове с особитом љубављу примио и најтоплије их пропратио. Ова збирка Герхардових песама направила је највећу сензацију. Први, кога су песме ове занеле, био је велики војвода Вајмарски, који је, како му је Гете песме ове послао, одмах одговорио, да би му мила прилика била, да се Герхарду што пре захвали на труду јер „*er*“, вели војвода Вајмарски „*sauge fast täglich an dieser kostbaren Frucht, die mit einem zaubervollen Geschmache gewürzt ist*...“ Наше народне песме омилише Немцима те су их читали са слашћу, и говорили о њима у свима тадањим новинама. У Лајпцишком летопису „*Jahrbücher der Geschichte und Staatskunst, von L. Pölitz* 1828. поводом Герхардове збирке наших народних песама налази се леп кратак извештај, који се овим речима завршује: „*Männer von Gewicht im Reiche der Literatur haben das Treffliche der serbischen Poesie anerkannt. Die hier angekündigte Sammlung giebt uns alle bisher noch unbekanntes Lieder dieser geistreichen Nation und ist bei weitem reichhaltiger und mannigfaltiger als die Tatrsche*“... (Лет. 1828. Ч. III. п. 146.)

Године 1877. изашло је друго издање Герхардових песама под именом: „*Wilhelm Gerhard's Gesänge der Serben*“ eingeleitet und mit Anmerkungen versehen von *Dr. Karl Braun*. Wiesbaden (Leipzig). У предговору књиге ове говори др. Браун о томе, ко је био Герхард, и какав му је био одношај с Гетеом. Помиње Симу Милутиновића, и не знам, са чега је о Сими изрекао онако љут суд, који ми овде не можемо прибележити. Говори затим о историји српској и обичајима народним, разјашњује земље, градове, пределе, места, вароши и села она, која се у песмама народним налазе. Неке је песме у овој књизи изоставио. Књигу је поделио у два одељења. Прво: „*Gusle*“, или српске епске песме; друго: „*Kolo*“ или лир-

ске српске песме, препеване у немачком слику. Говорећи, како би то благодаран посао био, кад би ко год повукао паралелу између старо-српских и старо-јелинских песама, вели: „*Die altserbischen Heldenlieder sind nicht allein die kulturhistorisch interessantesten, sondern auch die poetisch schönsten*“. У овој збирци налази се 106 песама. На првом је месту „*Женидба цара Душана*“, затим „*Бој на Косову*“. Песме се ове дају лако читати, а и превод је веран и близак оригиналу. После Герхарда заузима достојно место *Сурфрид Капер*. Капер је највећи број наших народних песама на немачки језик превео, те тим још у већој мери, него претходници му, немачки свет за песме наше заинтересовао, а и нас Србе заиста вечитом благодарношћу задужио. Године 1852. издао је Капер „*Die Gesänge der Serben*“ I. Theil. У овом првом делу, који је посвећен Њ. ц. Височанству вел. кнезу Константину Николајевићу, налазе се песме: о Јакшићима, Стојану Јанковићу, Старини Новаку и синовима му, о Иви Сењанину, хајдучима и т. д. У другом делу су песме о разним бојевима; женске и љубавне песме; веселе и жалосне; породичне и т. д. Наскоро после овог издања издао је повелику збирку народних песама наших у књизи: „*Fürst Lazar*“, *epische Dichtung nach serbischen Sagen und Heldengesängen*. Leipzig 1852. Капер је с лакоћом преводно и канда је од свију понајбоље дух и смисао народне појезије проникао.

Исте године, кад је Капер издао књигу наших народних песама под натписом „*Fürst Lazar*“, изашле су у немачком преводу народне песме наше, које је превео *Лудвиг Август Франкл* у књизи: „*Gusle*“. *Serbische Nationallieder* 1852. Wien. Књигу ову посветио је преводилац Мини Вукомановићки. У предговору говорећи о народној појезији српској и о гулама, преводилац усхићен српским народним песмама вели: „*Das serbische Volk kann nun geistig nicht mehr untergehen, es lebt in seinem Liede, in diesem sein Herz und sein Geist, seine Sage und seine Geschichte. Wie der Lichtglanz über den in der Moldau versinkenden Worthheiligen Johannes, werden diese Lieder noch schimmern und tönen, wenn das serbische Volk in den Wogen der Zeit verschwindet*“. У „*Гулама*“ овим понајбоље су песме: Женидба Павла Плетикосе, војвода Милић, љуба богатог Гавана.

Осим досад наведених, који су у већем броју наше народне песме на немачки језик преводили, заслужују ови још помена: професор *Есфеније Весели*, који је превео више сватовских песама; *Павле ил. Геу*, превео више јуначких и љубавних песама (1827); *Јован Фогл*, преводио песме о Краљевићу Марку; а много је о народним песмама нашим говорила, писала и преводила их и *Ида Дирингсфелдова*.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА



Француски се народ некако чудноватим начином с нашим народним песмама упознао. Године 1825. и 1827. изашла је у Паризу збирка наших народних песама под именом: „*La Guzla, ou choix de poésies illiriques recueillies dans la Dalmatie, la Bosnie, la Croatie et l' Herzegovine*“. Преводац ових песама није с почетка свога имена казао. Песме су ове с највећим ентузијазмом биле примљене, па ипак се знаоци словенског песништва не могоше с њима опријатељити и задовољити, и ако је преводац себи ласкао, да је језик и облик савладао. Први, који је овог незнакца напао, био је *Пушкин*, који се с овом збирком понајвише забављао. Па ко је био преводац ових песама, за које се тако и Герхард и Енглез Бауринг интересовали? То беше књижевник француски *Просиер Мериме*, писац „Кармене“ и враголан, који је уживао у разним мистификацијама. У предговору књиге своје исповеда он, да му је мати била „Морлакиња“, да добро познаје народ, језик и обичаје илирске. Но кад су га напали, а особито Пушкин, који га је називао највећим бесавесником, мораде *Мериме* скинути образину. Године 1840. приликом другог издања изишао је Мериме с бојом на средуге признао, да у намери, да путује преко Балкана а не имајући за тај пут новаца, морао је ради хонорара латити се ове ствари, не би ли на тај начин дошао до новаца. И тако је Мериме, не знајући ни језика ни народа, превађао песме и то сигурно по опату Фортису, и његовој збирци, те је тиме и Герхарда и Бауринга и Пушкина преварио.

Достојну пажњу поклонилише *Енглези* нашим народним песмама поглавито онда, кад их је *Фаурјели* почео својом збирком грчких песама упознавати, и исте с нашим народним песмама савиђивати. Колико се Енглези дивили и чудили лепоти грчких песама, толико су двојном више уживали у лепоти наше народне појезије. У Енглеза је преводио наше народне песме славни *Дон Бауринг*, који је, уживајући у њима, називао их драгим камењем.

У руској су литератури писали о нашим народ-

ним песмама и имитовали их: *Греч, Пушкин, Бодански*, а понајвише *Востоков*.

Браћу нам *Чехе* упознаше с нашим народним песмама: *Колар, Челаковски, Штур, Тонер* и други.

Па и *мађарски* се народ спријатељио са српском народном појезијом, те је у неколико пута и награде расписивао за добре преводе српских песама. Први, који је Мађаре с песмом нашом упознао, био је Србин *Михаило Витковић*, подједнако обљубљен у Срба и Мађара. Још слављени књижевник мађарски *Казинџија* превео је на мађарски језик песму о љуби Асанаге с немачког и у писму, што је писао Лукијану Мушицком, није могао довољно да је се нахвали. Већу збирку наших народних песама превео је *Јосиф Секач* а у најновије доба издао је одабрану збирку наших народних песама у мађарском преводу † *Борђе Радић*, бивши управитељ, велике гимназије Сомборске, под именом: „*Rigómezei dalok*“ 1882. године. Неколико песама наших преводише још у Мађара *Карло Сас, Коломан Тот* и *Јосиф Вајза*.

Од Срба су преводили наше народне песме: на мађарски језик *Мита Поновић*, а на немачки језик, мајстор у превађању, *Светозар Манојловић* ц. кр. капетан код телесне гарде Његовог Величанства краља нашег. Лирску песму нашу облачили су у туђе рухо с успехом *Ђена Павловић* и *Милан Савић*.

Оволико смо ето у кратко прибележили, где се и шта се о нашим народним песмама у јевропској књижевности досад писало и говорило. Признајемо, да је ово непотпуно. Но камо среће да се озбиљни књижевници наши потруде, те да прикупе и *критички расветле све оно*, што је досад туђин о народу нашем, о историји и књижевности нашој, писао и говорио; јер не може и не сме нам бити свеједно, у којој и каквој се боји народ наш и његов живот страном свету приказује. Посао би то био тежак истина, али благодаран. Љубави дакле, љубави према своме имену и части народној, па да смо виђени и пред Богом и пред својим и туђим светом!

## БРАНИЧ СРПСКОГА ЈЕЗИКА.

ПИШЕ ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ.

1.) У *Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika*, што га издаје југославенска академија, а у свеску петом, што га је обрадио г. М. Ваљавац, стоји на стр. 67.: „*oblik čonječi* postao je ili tako da je ispadši *i* megju *č* i *j* ispalo i *j* iza *č*, ili tako da se *iji* saželo na *i*“, па се навађа и пример из типика св. Саве: *чловѣче ради немошти*. Овде се, дакле, мисли, да је у *чловѣче* наставак *ији*, што мислим да не ће бити до-

бро. Ја мислим, да је у овом облику *чловѣче* наставак *јѣ*, јер у старом српском језику од речи *чловѣкъ* и нема придева са наставком *ији*. Придев од *човек* са наставком *ији* долази у народном говору и у свом зачетку помешао се одмах тај наставак *ији* са наставком *јѣ*, само што овај долази у сложеном облику *ји*. Тако имамо *човечији* и *човечији*. Овај последњи облик надвладао је први. Али

у примеру: чловѣче ради немошти у придеву чловѣче наставак је првобитан *јѣ*, и тешко ће бити да му је наставак *ији*, који би постао сажимањем у *и*, јер мислим, да од човек у српско-словенском језику нема придева чловѣчий—човечији.

Даље у горњој реченици употребљава се облик *ispadši*, којег данас нема у српском језику. Ово ми мирише на Курелца, који је био истина велики познавалац српскога и других словенских језика, али је ударио неприродним путем, уносећи у српски језик такве облике, које он нема. Тим је хтео, да наш језик још класичнијим учини. Али све, што је против природе, мора само по себи пасти. Тако је и Курелац остао усамљен са својим језиком, и данас нема ни једнога присталице, који би се ачио неприродним његовим језиком. Облик *испадши* истина изгледа класичан, кад се испореди са старим словенским обликом *испадо* ген. *испадоши*; али је све то забадава, кад га нема данас у српском језику. У новом словенском језику такви облици живе, као: *ispadši, splešši, princišši, ogrebši, raspensši, umrši*,\*) и писац се можда помео те му је случајно испао из пера словеначки облик место српскога. Истина и у српском језику живели су такви облици у пређашњим вековима и одржали су се до краја седамнаестог века, као н. пр. у старих писаца: *врши, вржи, пожекиши, извукиши, обукши, изрекиши, притекиши*; али од шеснаестог века почеше се ширити већ и онаки облици, какви се данас говоре, као н. п. у старих писаца: *уљезавиши, вргавиши, извргавиши, сажегавиши, помогавиши, провукавиши*, и до конца седамнаестог века одржаше победу над првима. Дакле облици су *извргавиши, сажегавиши, помогавиши* доцнијега постанка и постали су на српском земљишту, јер не стоје ни у каквој свези са старим словенским облицима. Сад је питање, како су ти облици постали? Од куда оно *а* у њима? Даничић у „Историји облика српскога или хрватскога језика“, на стр. 383. вели, да се „између задњег сугласнога од основе и првога од наставка умеће *а*, као и у другим приликама, кад се стече више сугласних.“ Тако исто и у „Облицима српскога језика“, на стр. 59., 60., вели: „Којима се глаголима основа свршује на сугласно, у њих у овом облику, кад до основе добију његов наставак, долазе сугласна једно до другога, која се не могу заједно изговорити, за то се умеће *а* између основе и наставка, н. п. од основе *илет* бива *илет-а-в, илет-а-виши*.“ Ја се не могу никак о слагати са овим тумачењем Даничићевим, јер прво, као што се види из ст. словенскога језика и

из српскога језика пређашњих векова, није наставак за овај партицип *виши*, као што каже Даничић, него *ши*, а у српском у прошлим вековима наравно само *ш* без *ѣ*, н. п. ст. слов. плетъ, ген. плетъша, а српски је овај облик гласно у шеснаестом веку *илетши*. Јасно се дакле види из овога примера, а и из других, које смо већ напред споменули, да је наставак за овај партицип у српском језику само *ш*, а не *ви* као што каже Даничић. Сад је питање, од куда да добију ови облици, као што су *илетши, обукши, изрекиши, притекиши*, наставак *ви* и још пред њега *а*? Да ово потпуно разјасним, морам споменути, да како у ст. словенском језику тако исто и у српском глаголи, којима се инфинитивна основа свршује на вокал, добијају у овом партиципу ради зева између основе и наставка *в*, н. п. дѣла-в-ъ, ген. дѣла-въша, па по томе и српски *дела-в, дела-в-ши*. Тако је и *писа-в, писа-в-ши, бра-в, бра-в-ши* и т. д.

Сад се пита, од куда облици, као што су *обукши, изрекиши, притекиши*, који су већ у језику живели, да добију од шеснаестог века наставак *виши* и пред њиме *а*, кад им није по законима гласовним потребно ни *в* ни *а*, јер нити је у тим облицима било зева, нити нагомиланих сугласних слова, која би правила тешкоћу у изговору. Ја мислим, да овде очевидно свој посао чини аналогија. Ништа друго није овде, него су се облици *илетши, обукши, изрекиши, притекиши* почели од шеснаестог века мешати са облицима, као што су *делавиши, писавиши, бравши*, те су и они такви постали: *илетавиши, обукавиши, изрекавиши, притекавиши*. Другим речима *илетавиши, обукавиши, изрекавиши* постали су по аналогiji облика *делавиши, писавиши, бравши* и никако друкчије. Уз законе, који владају језиком, други је моћан чинилац у језику аналогија и у развоју је језика најмоћнији чинилац, јер силне промене, што бивају вековима у језику, бивају тим моћним чиниоцем, аналогijом. Аналогija се може испоредити са прилогођивањем у Дарвиновој теорији. Као год што бивају полагање промене у животињском свету и у биља прилагођивањем, тако исто бивају вековима промене у облицима једнога језика аналогijом. Аналогijом веће врсте у језику привлаче мање врсте, те се ове изједначају са онима. Тим су начином многи језици изгубили своје многе облике и остали без надежа; тим је начином изгубио и српски језик многе своје старинске облике, па тим је начином изгубљен и облик *испадши*, те му данас у српском језику нема места.

2.) У „Орлу“ за год. 1888. има чланак пчеларски од мене. У том чланку долази наштамано на једном месту за *тили час*. Ја сам пак написао у рукопису за *тиви час*, али исправљач код штампа-

\*) Вид. Slovenska slovnica, za srednje šole spisal J. Šuman, c. k. professor na ak. gymn. Dunajskem. V Celovci 1884.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

рије мислио је за цело, да сам ја погрешно, на ме је хтео да поправи, мислећи, да треба *за тили час* писати, јер се тако у овим нашим крајевима говори. То је тако исто, као да сам ја написао *много* у рукопису, а исправљач код штампарије да је нашампао *млого*. Ма да се говори и једно и друго, ипак ми пишемо *много*, јер смо стали на историјско земљиште у књижевном језику, на којем изгледа наш језик класичнији према старом словенском и са кога земљишта сви ће нас Словени боље разумети, него

да смо стали на оно земљиште, на којем би се већма удало од друге браће своје Словена! Ово треба један пут разумети и исправљачи наши треба да знају, шта спада у круг њихове радње, те да се не пачају у оно, што њима не припада. Сваки дакле нека се држи својега посла и нека не ступа у круг туђе радње. — Такође на послетку молим, да се исправи исправљачева погрешка у 43. бр. „Стражилова“ у чланку „Бранич српскога језика“, где је ударен акценат кратак на с̄ а н (санан), место да је врло кратак с̄ а н.

## СУНЦЕ И ЊЕГОВА СВОЈСТВА.

ОД СВЕТИСЛАВА КОЛАРОВИЋА.

(Свршетак.)

Да наведемо један пример, који ће нам дати појма о температури сунчевој. Кад узмемо у рачун само удаљење сунчево од земље, то је температура сунчева 46.215 пута већа од оне температуре, до које би се једно тело на земљи могло загрејати сунчаним зрацима, или да исто дејство на земљи произведемо, морали би све зраке сунчане, који падају на нешто више од 4<sup>1</sup>/<sub>2</sub> квадратна метра, концентровати на један једини квадратни сантиметар. Разуме се, да је температура сунчеве хромосфере нижа од осталих нижих слојева, јер је у непосредном додиру са светским простором, те се тако хлади, као што се то опажа на нестајању протуберанца.

Да само приближно добијемо појма о интензитету сунчаних зракова, о количини топлоте, коју сунце земљи даје, навешћемо још који пример, а нећемо апсолутну количину изразити бројевима, јер ти су толики, да их је тешко замислити. Цела топлота сунчева, коју земља за једну годину добије од сунца, кад би се по земљиној подједнако разделила, могла би један слој леда, који би био око целе земље 32 метра дебело, за годину дана растопити, или океан воде дубок 15 геогр. миља од 0° до 100° загрејати. Ово је израчунао Тиндал. Но земља не добија сву топлоту сунчеву, него један мали део само. 2000 пута више сунце издаје топлоте, него што земља прима.

Па које је сад природније питање од тога, да ли је температура сунчева, поред свег тога, што нас у толикој мери загрева, константна, или ако није, како и откуд се сунцу толики губитак надокнађује. — Сунце истина троши своју топлоту непосредно само на површини, с тога унутрашњост сунчева и има већу температуру од његове површине, али ипак за то топлота не остаје нити може остати и у унутрашњости константна. Охлађена површина загрева се опет изнутра, те тако сунце

у ствари губи своју топлоту. Цела маса сунчева хладни. Па ипак за сво историјско доба није сунчева топлота приметно устукла натраг. Температура је била свагда као и данас. Тако нас уверава Секи. Ово паравно не треба схватити, да је апсолутна температура на длаку увек иста била. О томе не треба ни говорити, јер у старо доба и до скоро нису никако ни мерили интензитет сунчаних зракова, него ми кроз све историјско доба виђамо скоро исте биљке и животиње с врло малом разликом, а та би разлика врло велика била, да се топлота сунчева приметно променила.

Да ли је дакле извор, из ког сунце топлоту своју надокнађује и одржава, у њему самом или ван њега? Како се накнади она топлота, коју сунце за једну годину васиони изда? — Сунце изгледа нам као ватра, много већа и интензивнија од икоје на земљи. Али који материјал сагорева ту? Ми знамо, да се сунце састоји из истих елемената као и земља. Но ни један није у стању ватру ту у такој мери одржавати. Хемијско дејство им је врло слабо и брзо би се истрошили. Кад би сунце било маса запаљеног угљена, то би се сасвим истрошило већ за 500 година. Хемијска дакле дејства нису у стању топлоту сунцу одржавати. Електричне појаве су још мање кадре, тако велики и дуготрајан ефект производити. Остају нам механичка дејства. — Славни енглески физичар Тиндал изнео је једну хипотезу о том, каква су та механичка дејства, што одржавају топлоту сунчеву, хипотезу, за коју он сам вели, да је одвећ смела, али да ипак заслужује, да се на њу пажња обрати. Ево те хипотезе. У нашем сунчаном систему, осим сунца, планета, пратилаца и комета, налази се још безброј телеса, која су сићушна као атоми у васиони спрам осталих небеских тела. Па и за њих важе исти закони, као и за остала тела на небу, и она се окрећу око сунца. Она су

то, што каткад залутају у свом путу чак и у нашу атмосферу, земља их у том моменту више привлачи од сунца и они падају на земљу, а у путу се од силног трења кроз ваздух запале. На годину падну на земљу — по Тиндалу — стотинама и хиљадама милијона таквих сићушних метеора, па и то је тек врло незнатан део од свију, што се око сунца окрећу. Па коликом их тек снагом сунце привлачи, колико их тек на сунце падају. Тиндал је израчунао, да кад један такав метеор од извесне величине на сунце падне, тим самим ударом толико се топлоте развије, колико би се развило, кад би 4000 односно 9000 кугала од угља, толике величине као дотични метеор, сагорело, према томе, да ли метеор с најмањом или највећом брзином падне на сунце. Овде имамо сад начин, којим се сунцу изгубљена топлота надокнађује и температура му се на површини одржава. То је суштина Тиндалове хипотезе. Ову теорију је усвојио и William Thomson, који је позитивно доказао, да ће сунце још 20 милијона година моћи васиону у овој мери загревати, као данас.

Славни немачки физичар Хелмхолц мисли мало друкчије од ове двојице. За основ служи му Лапласова теорија, да је свет овај постао тако, што је нека ваздушаста маса, као магла, која је дотле празан простор испуњавала, неким поводом почела се згушњавати. Хелмхолц мисли, да је та магла врло ретка, па се њеним згушњавањем, тим механичким процесом, развијала топлота. Он држи, да то згушњавање још и данас траје; сунце се још згушњава са површине према средишту, маса његова грави-

тира према центруму, те се тако непрестано још топлота развија и потрошена топлота сунцу подмирује. Сунце је данас још врло мале густоће, а топлота, која ће се развијати, док се сунце не згусне у оној мери, у којој је сад земља, биће толика, да ће подмирити топлоту сунцу за још 17 милијона година.

И Тиндал и Томзон и Хелмхолц не мисле дакле, да ће сунце кадгод тако охладити, да ће се на земљи моћи то приметити, или бар они неће тако далеко у будућност да мисле. Но Секи, полазећи с Хелмхолцове хипотезе, израчунао је, да треба да прођу 4000 година, па да се сунце за 1°C охлади. Па хладило се сунце ма како споро, то ипак мора доћи време, кад ће се сунце приметно охладити, — снага, која нам изгледаше неисцрпљива, биће исцрпљена, сунце се неће више згушњавати, те тако неће бити извора, из ког ће му се топлота надокнађавати. Код мањих планета је то стање већ одавна наступило, а код још мањих трабаната и много раније. Наш месец, негда сјајан као и сунце, сад је — по речима једног научењака — ледено, укочено, мртво тело у васиони. То ће доба условно настати и код сунца, и њега чека неумитно иста судба. Сјајна ова звезда ће се угасити, а много пре ће нестати живота на земљи и осталим планетама. Но шта ће онда бити? Да ли ће то мртвило трајати на векове, или ће природа моћи опет свет новим животом задахнути? Ми то не знамо; — ми знамо само то, да свет не постоји од вечности и да нас ништа не побуђује да мислимо, е мора до века трајати.

## Ж И С Т А К.

### КУЛТУРНА ПИСМА „СТРАЖИЛОВУ“.

II.

*(Срби на вишим школама. — Прослава 25-годишњице Текелијанума. — Јубилеј професора дра Ј. Стојчека.)*

Кад настане јесен а с њоме и доба школскога рада, полазе многи синови нашег народа из родних крајева у туђ свет, да уче науке и вештине на великим школама — на академијама и универзитетима.

Из године у годину множи се број младих Срба, који се, било о своме трошку било помоћу наших стипендијских фондова, образују у разним струкама знања и умења. Доиста би било и вредно и занимљиво и поучно, да се зна и у нас тачан рачун: колико се синова нашег народа уче по страним, а нарочито по вишим школама. И дотле, док се не би у нас уредило, да н. пр. наш НЦ, Школски Савет, као

врховна просветна власт српске Карловачке митрополије, води надзор и евиденцију свију стипендиста, који уживају потпоре из стипендијских фондова и заклада, што постоје у опсегу наше митрополије — ваљало би прибирати податке о томе, колико се Срба уче по страним вишим школама, ко су поименце, ко су им родитељи, из којих су крајева, које струке изучавају и чијом помоћу? Извештени смо, да ће надзорништво Текелијиног завода, као управа најстаријег стипендијског фонда, отпочети прибирање ових статистичких података. Кад се ови податци једном приберу, уреде и буду из године у годину путем српских листова публиковали, биће и управама других наших стипендијских фондова олакшан преглед: на које струке науке и вештине да упућују своје питомце, с погледом на цел и личну и народну.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Као што се данас у сфери материјалног рада производи много више но што се троши, тако се исто и у сфери умнога рада понеке гране науке и вештине изучавају већма него друге. Па као што се опажа у материјалном правцу, да поједине врсте рада и вештине не наплаћују труд и материјалан улог — тако се види на пољу и умнога рада да има занимања, којима се данас сутра неће бити више вредно одавати, јер труд и капитал у њих уложен неће носити камате ни појединцу ни народу. Ако ико, ми Срби смо упућени да пазимо на ту размерицу и да образујемо своје синове и према приликама, у којима живимо, и према потребама нашег народног живота. Кад једном буде јасног прегледа о томе, шта све уче синови нашег рода, имаћемо онда и сигурнијег основа за рад наш око оснивања нових стипендијских заклада, које би нам биле нужне, и око преустројавања оних, које су већ основане.

Но за нас Србе није само то важно, да се што већи број синова наших изучава у што развијенијим гранама науке и вештине; за нас је важно и то, да се наши синови изражавају у нашем народном духу, да после, кад заврше своју науку и образовање, радом својим користе не само себи, но да рад тај иде и у непосредну корист нашег народа, ако се врши у средини његовој; а ако се по приликама мора да врши у туђини, оно бар да иде у прилог културног имена и позива нашег рода.

Призната је истина, да се млади Срби, који се уче на вишим школама у страном свету, обично одликују не само вредноћом него и даром, али на жалост нису ретки ни случајеви, да се погдеоји млад Србин толико занесе и оноји туђим духом, да после у животу само што је још по имену и по вери Србин а по свему другом на често и по језику је н. пр. Мађар, Немац, Рус, Француз, Талијанац. Што је који од тих наших младих људи даровитији, то је већи губитак по нас и по нашу културу.

Зато и јесте важно, да има у сваком већем граду, где се уче ма само три Србина, неко српско средиште, огњиште неко, око којег ће се ти Срби прикупљати: да ту на томе жару загреју своје српске груди оним топлим осећајем, који се разлива по свакоме ономе, који је свестан своје крви, свога имена и језика и свега онога, што чини нашу милу српску народност. Где нема таког српског огњишта већ по себи, тамо га ваља створити удруживањем. На ово треба да побуђују своје синове пре свега они, који су их послали у велики туђ свет, а то су њихови родитељи. Кући српској је дакле прва и најпреча дужност, да се брине, да јој се синови њезини у туђини не одроде. У кога су отац и мати одушевљени за своју народност, тај се већ под утиском милих успомена

на своје детињство, мислећи на дом, у којем се родио, на место, у којем је одрастао а стојећи у непрекидној свези са свима, који су му у постојбини мили и драги, неће занети толико туђинштином, да према своме постане равнодушан.

У нас овде, у угарској престоници, где се учи леп број наше омладине по разним средњим и вишим школама, имамо ми свој српски стожер пре свега у нашим двома честитим српским православним *оштинама*, Будимској и Пештанској; имамо га још и задрузи „*Коло младих Срба*“ и у *Текелијином заводу*. Па при свем том бива да се нађе по који српски син на овдашњим школама, који се толико занесе туђим друштвом, да се и не зна за њега да је овде међу нама, да заборави и оно мало српског језика, што га је знао, па тек кад му дође до нужде, да искаже својој школекој управи успех из православне веронауке — истом онда потражи Будимског или Пештанског српског пароха. За ту и таку нашу неодраслу децу по овдашњим основним и средњим школама било би заиста целисходно да се уреди: да се морају сваке недеље бар два сата пре литургије састати у српској школи и ту учити не само својој веронауци него и српском и црквено-словенском језику и српској историји — све да ова настава стане и материјалних жртава једну и другу оштину нашу.

„*Коло младих Срба*“, у које се хватају братском руком један уз другог наши синови, који се овде уче на вишим школама, трговачки и занатлијски помоћници и други млађи Срби самостални по занимању — отпочело је и ове године свој рад. Избрало је пре свега своје овогодишње часнике и прибратало је леп број нових чланова. За председника дружини изабран је многогодишњи заслужни стари председник *Лаза Милошев*, чиновник уг. кредитне банке; за потпредседника *Милан Поповић*, медик ригорозанат; за бележнике: *Божа Борбошки*, техничар, и *Лаза Грујић*, медик; за књижничара *Душан Свирњак*, филозоф; за благајника *Михаил Миљковић*, трговац; за надзорника *Бошко Петровић*, трговац.

Дружина има свој резервни фонд у износу око 600 фор., своју лепу књижницу и развија на својим састанцима, који се држе сваке друге суботе, поучан и забаван књижеван рад, који слогом и вредноћом чланова бива из године у годину све то једрији и озбиљнији. —

Година 1888. биће по нас овде значајна, јер се у њојзи дана 21. августа (2. септембра) навршиће равно 50 година од онога дана, када је велики добротвор *Сава Текелија* основао у средини српске Пештанске оштинне „*Текелијин завод*“ — за образовање сиромашних а вредних српских синова у

струкама: правничкој, лекарској, професорској и техничкој — као „*благодјетелно заведенје за расиространеније просвјешченија между родом Србским.*“

Сава Текелија био је први Србин, који је год. 1783. на овдашњем универзитету положио докторат права, био је својим разгранатим знањем прави полихистор и један од најученијих људи свога доба, и жртвовао је имаће своје „*из једне једине љубови милом роду, који му је свагда на срцу лежао*“ ширењу просвете у српском роду, јер је био уверен, као што каже у „*Основателном писму*“, којим оснива завод свој: „*да само чрез изображеније и наш народ к чести, слави и вејаком благополучију до- сијети може.*“

Ако икад, оно данас, када се народи у мирно доба боре и надмећу културом својом, дужни смо да се сетимо оне основне идеје, којој је родољубиви Текелија намену задужбину своју, а идеја је та: „*расиространеније просвјешченија между родом Србским*“, дужни смо да сведемо рачун, колико се просвета за минулих 50 година у роду нашем распрострла и колико је Текелијин завод томе допринео и намену оснивача свога оправдао. *Педесетгодишњица Текелијиног завода* пружиће нам zgodnu прилику и за једно и за друго.

У кругу овдашњих садањих младих и овдашњих бивших старијих питомаца Текелијиног завода поникла је мисао, да се идуће године прослави *педесетгодишњица Текелијанума* — скромном светковином, која би била пре свега израз захвалности према народном добротвору.

На састанку, који је у то име летос држан, већало се и о томе, како би се та светковина најудесније приредила. Мишљења, која су том приликом изложена, сведе се у језгри на то, да тај *знаменити дан* треба да прославе у *првом реду* *питомци Текелијиног завода, од којих ће данас бити у животу њих 200 по разним српским крајевима.*

У то име мисли се да би ваљало:

1. Да се *питомци Текелијиног завода састану дана 25. августа 1888. на свечано благодарјење у Пештанској српској цркви, а благодарјење то да одслуже лично они, који су се посветили свештеничком чину.*
2. Да *питомци својим прилозима* подигну у дворишту Текелијиног завода од туча ливено *поурсје Текелијино на каменитом иодножју* и да га том приликом открију и посвете.
3. Да се том приликом *оснује српско просветно друштво* под именом „*Сава Текелија*“ на широј основи. Томе би друштву био *задатак, да шири просвету у српском роду, а седиште би му било у Будимпешти уз Текелијин завод.*

4. Да се *питомци по прослави овде сиђу на гроб своје добротвору у Араду, и да му тамо приреде свечан парастос.*

Осим тога наглашено је, да би нужно било, да се ради *приређивања светковине* ове састави у Н. Саду, где је Текелијиних *питомаца највише на окупу, главни светковински одбор* а овде *месни одбор* — а оба та одбора договорно да утврде дефинитивни програм светковине, да позову *питомце, да учествују у светковању лично и материјално.*

Умољен је г. А. Хаџић, секретар Матице Српске, и писац ових редова, да *пораде, да се ти светковински одбори овде и у Н. Саду за времена саставе.*

И садање *надзорништво Текелијиног завода* учило је *знаменити дан, кога ће се навршити 50 година заводу од постанка му, на је решило, да о трошку Текелијиног фонда изда „Своменицу Текелијиног завода“, и поверило је писцу ових редака, као садањем надзорнику завода, да ту књигу напише. По распореду, који је за ту књигу утврђен, гранаће се она на три одељка. У првом одељку биће изложен: „Живот и рад Саве Текелије“ (са илустрацијама); у другом одељку биће исказан: „*оста- нак и развитак завода по предању и архивалним податцима; у трећем одељку биће: именик свију итотомаца и иолуитотомаца* завода са кратким биографским податцима о животу и раду њиховом, пошто су науке свршили. *Своменица та послаће се на дар свима српским школама и заводима за њихове књижнице* а распродаваће се и појединцима.*

— У претпрошлу недељу светковао је збор професора и слушалаца овдашњег *кр. Јосифовог политехничког универзитета* ретку свечаност: *четрдесетгодишњицу* *учитељевања професора политехнике др. Јосифа Стоцка.*

Др. Ј. Стоцек заслужује и наше пуно поштовање не само са свога научнога рада, него и с тога, што је био *учитељ* *многом старијем и млађем Србину мернику и професору; што говори српски, као да је Србин, што симпатише с нама и данас, јер је удао ћер своју за Србина у Шабац у Србију и што васпитава унука свога као Србина, да настави рад умрлог оца му у Србији.*

Др. Ј. Стоцек родио се год. 1819. у Суботици и наши старији Срби Суботичани сећаће се још и данас оца му, сиромашка кројача, кога је сва Суботица звала „*Жаном*“. За младости своје ишао је др. Ј. Стоцек са Србима у школу, и другујући с њима научио је лепо српски и говори и данас врло радо нашим језиком, кад год му се пода прилика, па и при професорским испитима, кад испитује Србе.

Др. Ј. Стоцек је учио прво римску богословију

WWW.UNILIB  
УНИВЕРЗИТЕТСКА  
БИБЛИОТЕКА

и хтео је да буде свештеник, но срце га је вукло за природним наукама, те тако сврши на Пештанском свеучилишту мерничко одељење, тако звану геометрију, добије мерничку диплому, постане помоћник универзитетског професора Ј. Пецелта и након неке године асистентскога рада постане год. 1847. редовни професор *природословља* на новоуређеној Јосифовој *индустријској школи* у Будиму, из које се школе временом, за ових 40 година, а најодлучнијим утицајем и сарадњом Стоцековом, развило данашње *краљевско Јосифово техничко свеучилиште* у Пешти.

Др. Јосиф Стоцек је својим проломским, научним радовима на физици у мађарској књижевности још у добу од год. 1850.—1860. изишао на велики глас, јер се у радовима својим одликовао и самосталним испитивањем, које је донело нових резултата науци у опште. Његовим је радовима и „*Мађарско природњачко друштво*“, од год. 1865., када му је Стоцек постао председником, добило живог полета.

Др. Ј. Стоцек је још више одскочио као професор. Речит, јасан и поуздан у својој струци уме он слушаоце своје да занесе, да се с њиме заједно задубе у најзаплетеније проблеме теорије калоричке механике, коју је он дуго година једино у домовини предавао. За то и има хиљадама ученика, који су данас професори, мерници, лекари па и државници, који се и сада још радо сећају оне умне сласти, што су је црпели из предавања Стоцекових. Као професор достајао је др. Ј. Стоцек великих части и достојанства. Од године 1869. био је ректор политехнике, која има њему да захвали, што се преустројила и постанула универзитетом. Стоцек је потпредседник „*Земаљског наставног већа*“; управитељ је „*Прешиарандије учитеља средњих школа*“; председник је и „*Испитне комисије професора средњих школа*“. У свима овим достојанствима др. Ј. Стоцек развија велик рад и био је у своје доба ватрен поборник реалних школа, када се радило, да се оне у нас укину.

За свој неуморни научно-књижевни и наставнички рад одликован је др. Ј. Стоцек двома највишим частима, које може да постигне у нас научењак и књижевник: Стоцек је *иотипредседник* „*Мађарске научне академије*“ и доживотно *именован члан* „*Магнатске куће*“.

Доиста да Стоцеков скромни отац није у сиромаштву своме, боцкајући иглом зарад коре хлеба себи и својима, могао ни у сну снити, да ће му његов син, ма да је био први и најбољи ђак у Суботичкој гимназији, уздићи се икад тако високо као

што се уздигао. И на овом честитом сину сиромашког кројача доказало се јасно: да честитост, гвозден труд, неуморан и савестан рад уз умерен живот могу да уздигну даровита и поштена човека на највиђенија места у народу му, домовини па и свету.

Далеко бих зашао, кад бих хтео да потање излажем рад овога великог научењака и врсног учитеља. Само ћу још једно да напоменем, што биографи и славослови Стоцекови прелазе ћутом — а то је: да најинтезивнији научно-књижевни рад Стоцеков потиче из времена, које пада у год. 1850—1860, дакле у време апсолутизма, када су у домовини нашој делали као професори знаменити и стручни научењаци *Чеси, Словинци и Немци*, а наиме као професори средњих школа у угарској престоници. С тима је научницима др. Ј. Стоцек друговао и радио — отуда је и у његовим радовима она строга збиља, она темељна научност, она ненаситима жеђ за решавање научних проблема и неуморно испитивање скривених закона у природи. Да ко запита др. Ј. Стоцека за ово, не верујем, да би порицао, од колског му је подстрека био у млађе доба рада његов онај високи научни ступањ, на којем су стајале гимназије и реалке у Будиму и у Пешти.

Светковање четрдесет-годишњег рада научењака и учитеља др. Ј. Стоцека дало нам је новог доказа, да Мађари умеју доиста да одају пошту својим заслужним људима. О свечаном скупу у великој дворани овдашњег магистрата, на вечери у по част слављенику, видели смо на окупу најодличније близо 300 заступника престоничких научних и просветних завода, месне и државне власти.

Српство је заступао при тој светковини надзорник Текелијиног завода са питомцима техничарима и филозофима а кад је међу многим брзојавним поздравима поменуто и честитка: „*православне српске велике гимназије Новосадеке*“ поздравио је свечани скуп нашу гимназију са најживљим узвицима. Јубилар ми се по свечаној вечери врло топло, српским језиком, захвалио на симпатичном учешћу Срба у његовом јубилеуму. „Међу Србима имам ја својих добрих другова и вредних ученика, које врло ценим и поштујем“ — биле су речи заслужнога старца.

Др. Ј. Стоцек је зарио већ у седамдесету али је здрав као кремен, румен као ружа, уз то висок и прав као бор — доиста диван старац; човек је то питоме нарави, племенита духа и добра срца а све то чини те га другови љубе и поштују, а ученици његови носе на рукама и обожавају.

„У добар час се родио — ко је најбољима свога доба угодни!“

# КОВЧЕЖИЋ

## УЗ НАШУ СЛИКУ.

Приказујемо данас читаоцима „Стражилова“ лик дичне младе уметнице Хрватице **Милке Трине**. Трина је као одлична драмска певачица стекла већ лепа гласа и у страном свету а земљаци њени, браћа наша Хрвати с усхићењем узносе свагда особити њен умилни глас и красно јој приказивање, кадгод им из страна света дође у Загреб у госте. На Милка Трина и заслужује, да јој свако као честитој уметници-певачици ода највећу хвалу. Уредник овог листа имао је прилике пратити неко време уметнички рад Милке Трине на позорици земаљског позоришта у Грацу те се уверити, да је то певачица, коју сва својства предестинишу, да кроз време засија као сјајна звезда на уметничком небу и пред свим светом подичи род свој. У то јој име и ми желимо здравља и напретка.

## Г Л А С Н И К.

(Тристогодишњица **Ивана Гундулића**. Нове године, 28. јануара, спрема се велика свечаност у старој јужнословенској Атини, у Дубровнику. Тога дана 1588. године родио се у Дубровнику свога доба највећи песник јужних Словена Иван Гундулић. Српска књижевност се љуто огрешила о тога великана песника, што о њему готово ни мало није у нас писано, те једва да га и десети ма и интелигентнији члан нашега народа добро познаје.

(Српско академијско друштво „Србадија“ у Грацу) имало је 17. (29.) октобра о. г. своју прву главну седницу, где се конституисало. Председник је: лекар-медицинар Саво Мирковић, потпредседник: лекар-медицинар Никола Митровић, тајници: правник Душан Ј. Пелеш и лекар-медицинар Драгољуб Ђорђевић, благајник: техничар Павле Лагарић, књижничар: техничар Алекса Мијовић, одборници: лекар-медицинари Иво Банац и Ђуро Петрановић, заменици: лекар-медицинар Љубомир Стајић и техничар Сима Мирковић. — И прошле смо године некако у ово доба донели извештај с прве седнице друштва Србадије; али никад не нађосмо нигде извештаја о каквом раду преко године. Нама је жао, да смо га превидели, ако је можда где изашао. Жао нам је, ал ми криви нисмо. — У тој својој седници закључило је друштво, да на својој свечаној седници о светом Сави прослави тристогодишњицу **Ивана Гундулића**, од које прославе чист приход намењује споменику неумрог песника. Почетак је добар. Али нека нам млада браћа, гдегод их је, не приме за зло, што ћемо искрено пожелети од њих, да нам даду прилике, како бисмо донели извештај и о обзирљивијем њиховом раду каквому, а не само о конституисању и мењању личности у управном одбору!

(У српским великим гимназијама), нашим уписало се ове школске године свега 529 ученика, и то у Карловачкој 265, у Новосадској 264.

(У гимназији на **Цетињу**) уписало се ове године 90, а у богословији 15 ученика.

(У учитељској школи у **Сомбору**) уписало се у овој школској години 139 слушалаца, и то 78 приправника и 61 приправница. Од како је учитељске школе те, ово је највећи број слушалаца, који је до сад постигнут.

## ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(**Сара Бернардова**) написала је глуму једну, која ће се за који дан давати у Одеон-позоришту у Паризу. Глума је та писана у прози а у једном чину. Лица су: стар генерал, његова жена и његов нећак; уз то дете једно у колеџи, калуђерица и стар слуга. Нећак, дистингован лекар, био је љубавник ујни. Роди се дете, које генерал држи за своје. Генералица љуби свог мужа, мрзи свог бившег љубавника а нарочито гине за својим дететом. Завеса се диже пред болесничким одром детињим. Мати је неутешима на да би своје дете спасла, није дозвола никојег другог лекара, већ баш тог свог нећака, који је отац детињи. Одар бонога детета чини средиште комаду; предмет му је борба материнске љубави са дужношћу љубе веренице. Мати је једно за другим у три фаталне ситуације. Жели, да јој пређашњи љубавник спасе дете али јој зато ваља наново обманути мужа. Увиђа, да мора детету привести рођенога оца, кога се заклела да ће за наредне одстранити или ће се генерал јаду досетити. Комад се завршава тим што дете умре. То је страшна одмазда материца, која се сад сасвим рехабилитована извлачи из афере.

## КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— Ишла је децембарска свеска Отаџбине, последња за ову годину с богатим садржајем. Из извештаја о часопису том видимо, да је, после свију трошкова око штампе, хартије, администрације и хопорирања књижевника, преостало још чиста прихода као капитал за другу годину. Интересанти су бројеви претплатника у разним четвртима ове године. Прве четврти било је претплатника 2287, друге (већ мање) 1854, треће (још мање) 1212, а последње: 1040, дакле ни половина као у првој четврти. Жалосни знаци! „Отаџбина“ ће и даље излазити. За наше крајеве стоји годишња претплата 8 ф. а. вр.

— Крашевскога „Песник и свет“ у српском преводу Рајкову доживио је за неколико месеци и друго издање, које је угледало света пре неки дан. То су друго издање приредили браћа М. Поповићи.

— Буро Перовић са Цетиња јавља у „Гласу Црногорца“, да ће дати у штампу своје дело „Знање Скадра на Бојани“. То је позоришна игра у 4 чина, која ће се овде код нас штампати о трошку браће М. Поповића. У позницу на претплату вели писац, да је „цело дело израђено у појезији“ (?), а што се тиче вредности тог дела, то „веће баш ништа да говори, већ то оставља оној поштованој господи, која ће, кад им дело дође до руке, знати га оценити и у исто време свој суд о њему изрећи“. Ко ли су, боже, та „поштована господа“?

— Емил Пајдак јавља у „Застави“, да је након од 1. децембра о. г. да издаје Зборник забавних дела, који ће излазити сваке недеље на три штампана табака а стаће свака свеска 12 новчића. Зборник ће тај доносити изворне и преведене ствари. Прво је на реду роман Мавра Јокајије „Синови једног тирана“. Ко хоће да се претплати може се претплатити најмање на десет свезака.

— Мита Ђорић у Београду превео је роман Енглеза Дикенса-Воца под насловом „Оливер Твист“. Превод је изашао у три свеске а свака свеска стоји 1 динар.

САДРЖАЈ: Бурја у заветрини. (Наставак) — О кнезу Лазару. (Наставак.) — Српске народне песме у јевронској књижевности Од Луке Поповића, пароха у Панчеву. — Бранич српскога језика. — Сунце и његова својства. (Свршетак.) — Листак. Културна писма „Стражилова“ II. Од С. В. П. — Ковчежић. Уз нашу слику. (Милка Трина, певачица.) — Гласник. — Позориште и уметност. — Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 ф. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожика у Београду.